

Els romans a Montornès

Estimo Montornès

HISTÒRIA, ART I NATURA DE MONTORNÈS DEL VALLÈS



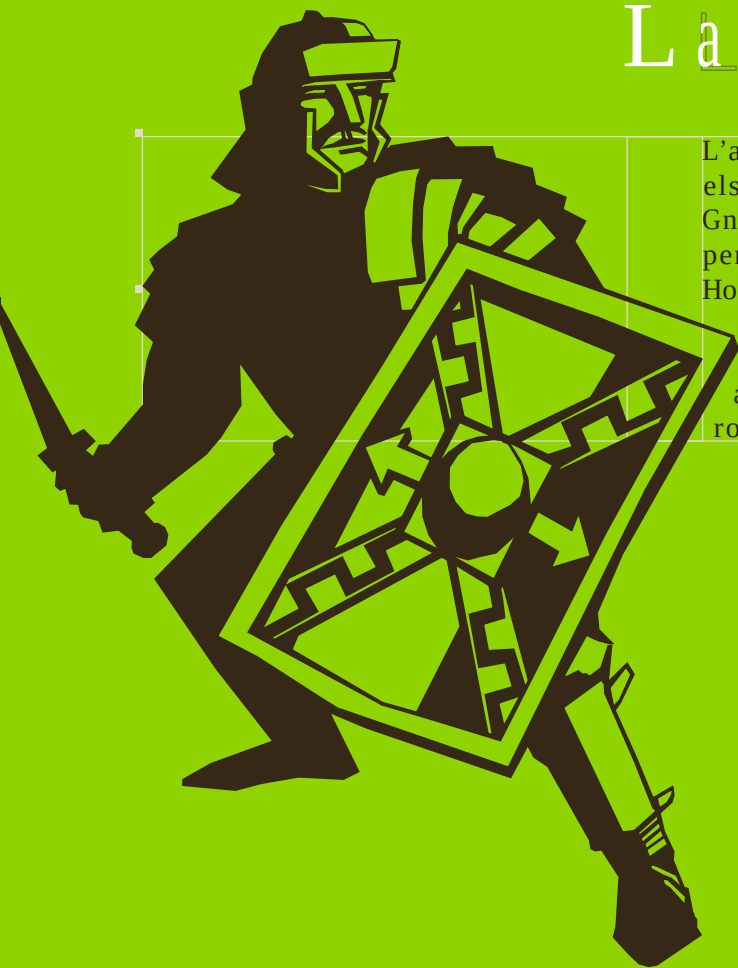
Ajuntament de
Montornès del Vallès



Diputació
Barcelona
xarxa de municipis



La invasió romana



L'any 218 AC., a la ciutat d'Empúries, els soldats romans, comandats per Gneu Escipió, van posar el peu a la península Ibèrica per primera vegada. Ho van fer com un contraatac estratègic; com que l'exèrcit cartaginès d'Anníbal havia dut la guerra a Itàlia, a les mateixes portes de Roma, els romans van dur la guerra a la

reraguarda d'Anníbal, a les bases que Cartago tenia a Iberia.

La jugada els va funcionar bé. Els romans van acabar guanyant la guerra a Cartago, però ja no van sortir de la península sinó que es van dedicar a conquerir-la sistemàticament, subjectant amb pactes les nacions locals o destruint-les a sang i foc.

Els laietans: insurrecció i anihilació



Al Vallès, els romans hi van trobar els laietans. Es tractava d'un poble d'idioma i escriptura ibera, de cultura urbana avançada, que formava una confederació de ciutats que s'estenia per les comarques del Barcelonès, el Maresme, el Vallès i el Baix Llobregat. Aquest és avui es l'espai central i més poblat de Catalunya, però aleshores era un territori poc poblat i sense riqueses naturals, més pobre que

les comarques del sud peninsular
L'any 196 AC. una insurrecció general de les tribus iberes va ser reprimida amb una crueltat extrema per Marc Porci Cató, "el Censor". Ell mateix deia que en tres-cents dies havia demolit quatre-centes poblacions. La ciutat ibera de Montornès va ser enderrocada, i els seus habitants obligats a baixar a la plana o venuts com esclaus.

Una conquesta i un etnocidi.

Malgrat la llarga durada de la seva colonització, els romans no van tractar mai la població local com a ciutadans subjectes a drets. Els que no van ser esclavitzats van malviure en aldees agràries marginals, desposseïdes dels terrenys més fèrtils. La pressió política i cultura romana va esborrar l'idioma, l'alfabet, els costums, les creences i les lleis de la població autòctona fins a l'extinció completa de la cultura ibera, que era tan avançada com la romana

en escriptura, mineria, orfebreria, teixits, ceràmica, construcció i agricultura.

Avui coneixem tots els detalls de la història romana i de les llegendes dels seus déus, mentre que ignorem fins als noms personals dels ibers. Sobre aquest extermini cultural, els romans van imposar les seves lleis, idioma, costums i creences, i totes les nacions peninsulars posteriors s'han considerat hereves de la civilització romana.

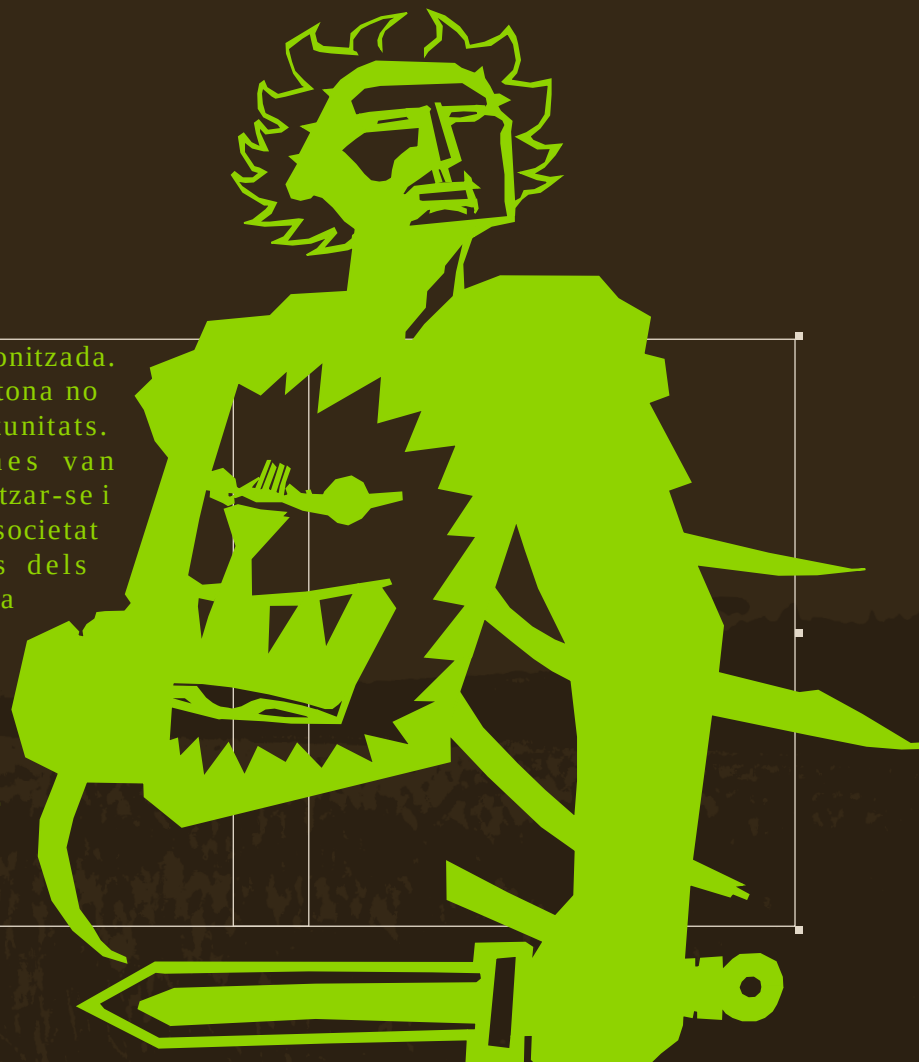


L'època republicana

Als romans els va costar cent anys assegurar el domini militar de la península Ibèrica.	D'aquests temps n'han quedat molt pocs edificis, ja que la presència romana era més invasora que colonitzadora, i se centrava en les operacions militars, en l'espoli de les riqueses del país, en la imposició de tributs, l'esclavització de	presoners i la lleva forçada de tropes complementàries. Justament a Montornès s'estan excavant unes de les poques restes d'aquest període: la base militar de can Tacó / can Roina, al turó de les Tres Creus.
---	--	--

L'època imperial

Un cop assegurat el control militar del territori, l'ocupació romana es va tornar colonitzadora, i va desenvolupar una societat presidida pels ciutadans romans i basada en ciutats fortes com Barcino (Barcelona), Baetulo (Badalona) o Iluro (Mataró), bones vies de comunicació i la colonització del territori per finques senyorívoles conreades per esclaus. De grans ciutats, al Vallès Oriental no n'hi havia. Encara que Granollers hagi especulat amb la possible existència de Granularia o Semproniana, en tot cas devia ser un poble modest. De finques agrícoles n'hi havia forces. El Vallès va acabar sent un plana	profundament colonitzada. La població autòctona no tenia gaires oportunitats. Algunes persones van aconseguir romanitzar-se i integrar-se en la societat o en les legions dels ocupants, però la majoria es va mantenir en els poblats marginals o directament va ser esclavitzada per a treballar les finques dels nous amos.
---	--



Les finques romanes de Montornès

Pel que sabem, al terme històric de Montornès hi podia haver cinc grans finques romanes

1) Can Masferrer, dominant la serra d'en Parellada, entre els dos rius.

2) Can Palau, al mateix lloc del restaurant, al costat de la carretera de Vallromanes, en el terme actual de Vilanova.

Hi ha dades del barri de xalets de can Galvany que indiquen la presència d'una necrópolis amb 60 tombes, que potser tenia relació amb la finca propera de can Palau.

3) La Torre Tavernera o "Torrassa", posterior residència del senyor feudal de Montornès i actual centre del Club de Golf Vallromanes.

En aquestes tres, la presència de restes romanes és clara. Podem afegir-hi, per indicis raonables:

4) Palau d'Ametlla, edificada sobre el turó on ara s'alça el barri vell del poble. Es preveu que les restes romanes apareguin el dia que s'enderroqui alguna de les cases antigues del poble vell.

5) Can Pla, damunt de l'inici de la carretera de Valldoriolf, en el terme actual de Vilanova.

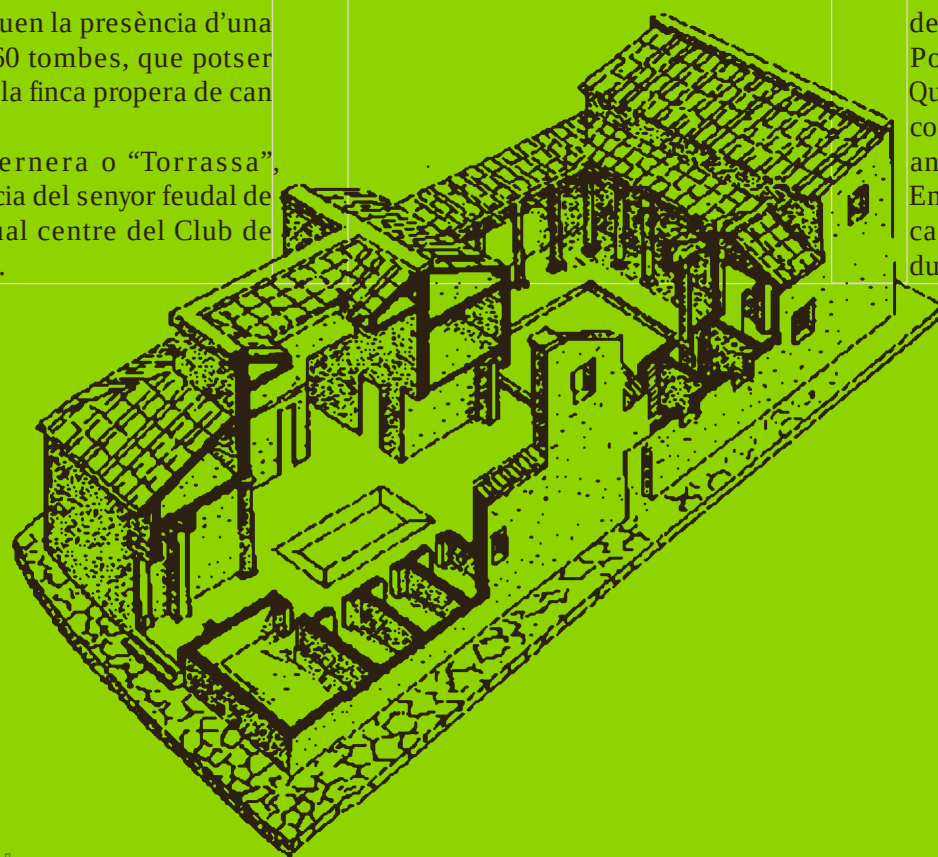
6) Can Farigola, també al costat de la carretera de Valldoriolf.

7) Ca l'Ambrós, prop de dues les anteriors.

8) Can Blanco sobre el turonet de Casablanca. Les seves terres serien les del torrent del Telégraf o les del voltant del naixement del Besós.

Podem incloure-hi l'ermita de Santa Quitèria, no com a finca agrícola però si com a centre de culta mil·lenari, fins i tot anterior a l'època romana.

En canvi, la base militar de can Tacó / can Roïna estava en runes i deshabitada durant els segles imperials.



Els palaus

Segles més tard, a l'alta edat mitjana, les tècniques de construcció van decaure de tal manera que els veïns, quan observaven les runes de les grans finques romanes, quedaven

admirats i les anomenaven "palaus". Tant és així, que la presència de la paraula palau en la toponímia quasi sempre indica l'existència de runes romanes. A Montornès ja hem vist

que apareix dues vegades: en el propi poble vell, que històricament es deia Palau d'Ametlla, i en la masia can Palau.

Una finca romana romana

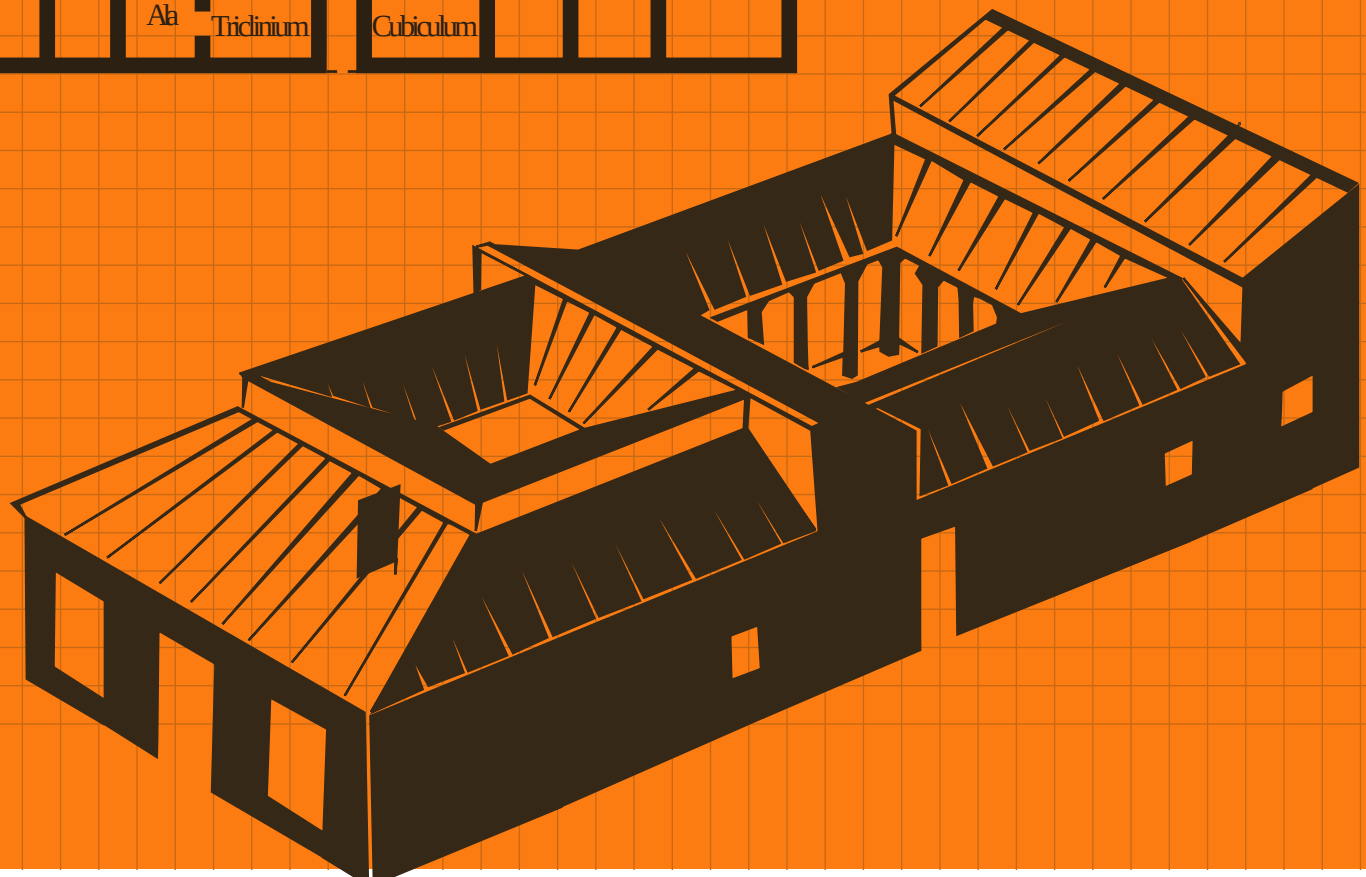
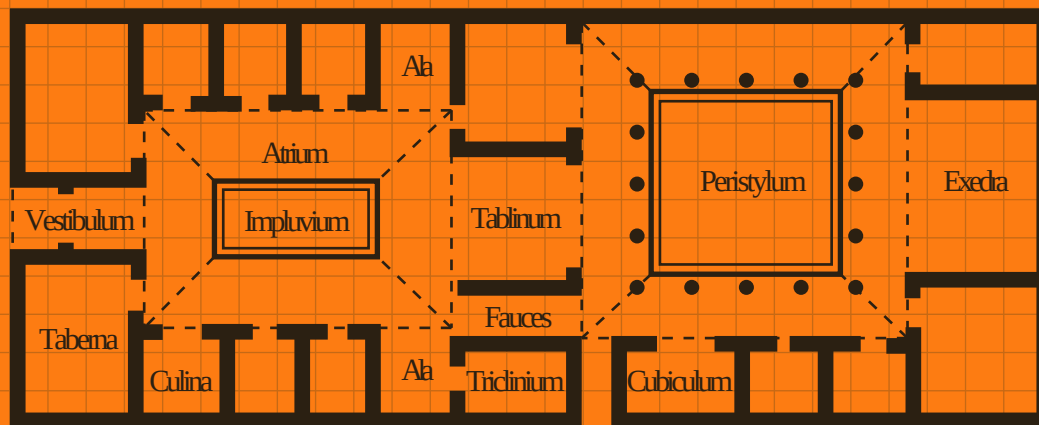
Els edificis principals de les finques romanes solien formar un quadrat al voltant d'un pati central. Allí vivien els amos, en un ambient luxós. A poca distància estaven les petites habitacions dels criats domèstics i els estables dels cavalls.

A les finques més riques, les parets

estaven estucades de guix i pintades amb motius geomètrics i florals o amb figures humanes, i el terra de les habitacions estava cobert de mosaics. La majoria dels habitants de les finques, però, no vivia a les cases sinó a cabanes de fusta o tàpia amb sostre de palla, disseminades pel territori.

Eren els esclaus que conreaven els camps i alimentaven els altres amb el seu treball.

Com que la rendibilitat de les tècniques agrícoles era molt baixa, es calcula que calia entre tres i deu llauradors per alimentar cada desocupat.



L'epopeia dels aiguamolls del Mogent

Els romans van començar el que cal qualificar com la gran epopeia històrica de Montornès, la conversió dels aiguamolls insalubres del riu Mogent en els horts més rics del poble.

Ha estat una empresa titànica que ha costat dos mil anys d'esforços, i que no s'ha completat fins als anys 50 del segle XX.

Al terra xop dels aiguamolls s'acumula matèria vegetal que es descompon i enriqueix el terreny, però també és un bon lloc perquè hi prolifereixi el mosquit anòfel, el transmissor del paludisme, una malaltia que també s'anomena

malària i que segurament és la que ha matat més humans des dels orígens de la nostra espècie.

Generació rera generació, els pagesos de Montornès han abocat cabassos de terra per elevar el nivell del terreny i, alhora, han obert canals de desguàs per eliminar l'aigua que ho xopava tot.

El paludisme va estar present a Montornès fins al segle XX, quan els últims treballs de desguàs i l'ús

del DDT el van eliminar.



La cultura romana

La ciència per la que els romans van destacar per damunt de tot va ser la militar. En l'origen de Roma, com a totes les ciutats mediterrànies, només en època de conflicte es cridava els ciutadans a la milícia.

El monument romà

La base militar de can Tacó / turó d'en Roïna.

Està datada del segle II AC, a l'època de consolidació de la conquesta romana. Està sobre el límit entre Montornès i Montmeló, al cim del turó d'en Roïna, en un lloc privilegiat per vigilar les importants rutes que seguien els rius Mogent i Congost.

És un dels pocs edificis que han restat d'aquesta època. Està sent excavada sistemàticament per arqueòlegs des de l'any 2003. A causa de l'austeritat de l'època, no hi apareixen peces espectaculars, però són de gran importància per la seva extrema raresa. Es tracta d'un castellum fortificat de 1.740 m². de planta rectangular, estructurat en terrasses adaptades al terreny. Estava



envoltat per una muralla, tenia torres a l'entrada i 7 barracons de contubernia on s'allotjaven els soldats.

Hi va residir una guarnició militar durant uns 80 anys. Després l'edifici va ser desmantellat, se'n van endur les teules i elements ornamentals (potser a la ciutat de Baetulo) i va restar deshabitat.

La seva peculiaritat és que, al centre,

s'alçava una casa luxosa de 1.200 m², residència probable d'algun alt cap militar o d'un pretor.

Les habitacions principals estaven pavimentades de mosaic, i a les parets hi havia motllures denticulades i estucs pintats a l'estil pompeïà, detalls que confirmen la qualitat de la residència.



El terminus augustalis

És una fita de carretera romana formada per tres peces de pedra que daten del primer quart del segle I dC. Va ser trobada per atzar al mes de maig de 1998, als jardins de l'empresa Eaton Livia, al Polígon Industrial El Raiguer. Ha estat identificada pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de

Catalunya com a senyal de la via pública, conegut com a "terminus augustalis". Per la seva forma i el seu volum, és un exemplar únic a Catalunya. Es troba exposada permanentment a la Galeria Municipal de Can Xerracan.



Per a orientar els viatgers, els romans col·locaven al costat de la Via Augusta pedres mil·liars, és a dir, que mostraven les distàncies en milles entre les localitats.

La via hercúlia / via augusta

Quan els romans ocupaven un territori, de seguida hi construïen llargues vies empedrades que facilitaven el comerç i permetien que les

tropes es desplaressin a una velocitat desconeguda fins llavors. Al Vallès hi van construir la Via Hercúlia que, des de Gades (Cádiz) enllaçava la península amb la Provença i amb Roma.

Als començaments de l'època imperial, i potser celebrant l'estada d'August a Tarraco, li van canviar el nom pel de Via Augusta.

Alguns trams de la Via Augusta estan ben identificats, altres, no tant. Encara es discuteix si travessava el Vallès per Pretorium (La Roca), Castrum Octavianum (Sant-Cugat) i Ad Fines (Martorell), o si es desviava seguint el Besòs cap a Barcino (Barcelona) abans de continuar al sud cap a Tarraco.

En aquest últim cas, la Via Augusta travessava el terme de Montornès, més

o menys seguint el traçat que a l'Edat Mitjana s'anomenaria Estrata Francisca (carretera dels Fracs) i, posteriorment, camí ral.

Tal com l'hem conegut, el camí ral venia de Granolles i Palou per la carretera, es desviava a dreta pel camí de can Parellada, s'acostava a l'hostal de can Roïna, travessava el riu Mogent davant de Casablanca, i continuava per la carretera de Martorelles.

Podem també suposar que aquest va ser el camí que havia seguit l'exèrcit cartaginès d'Anníbal, amb els famosos 37 elefants de guerra que l'acompanyaven, a l'estiu del 218 AC, quan marxava a la conquesta de Roma, uns mesos abans que arribessin els romans



Excursió al Castellum de Can Tacó / Turó d'en Roina

Punts d'observació

➤ 1. Sortim de davant de l'escola Marinada. Baixant pel carrer Llibertat, agafem a dreta pel carrer Tres Creus, entre l'escola i la Henkel i, abans que el carrer baixi a les fàbriques del Congost, girem a esquerra per un camí de sorra tancat per una cadena.

➤ 2. El terreny és entre argilós i saulonós. Caminem sobre la capa de transició entre el substrat granític i els estrats superiors de pissarres terciàries. La vegetació ha estat molt castigada però es nota la recomposició natural de l'alzinar. Veiem roures, alzines, garrics i arços blancs. També estepes, ginestes i gatoses. Esbarzers als llocs més pelats.

➤ 3. Aquest camí va ser obert als anys 60 en vistes a construir una urbanització de xalets per als directius del Polígon Industrial Riera Marsà. La pluja àcida de les fàbriques ho va fer inviable. Només es va vendre una parcel·la, visible encara per la petita paret que trobem a la dreta, amb una escaleta d'entrada.

➤ 4. Trobem moltes roques fracturades amb les esclotxes omplertes per quars. Això indica que aquests turons han patit molts moviments tectònics. Segurament, estan encara en procés d'alçament.

➤ 5. La gran rasa vertical que separa el turó de les Tres Creus del Raiguer va ser oberta també quan la construcció del Polígon, i aprofitada en part com a pedrera. És fàcil veure-hi conills, que sempre han abundat molt en aquests turonets.

➤ 6. Arribem al cim del turó d'en Roina o de can Tacó, el més petit dels tres. Hi trobem les excavacions de la base militar romana, protegides des de l'octubre del 2006 per una tanca. És interessant observar les torres d'entrada, el perímetre quadrangular i l'estructura per nivells adaptats al terreny. L'edifici central, una finca luxosa, és excepcional, quasi única, en el segle II AC de la península. La posició era perfecta per controlar els camins que seguien el Mogent i el Congost.

➤ 7. Tornem enrera i girem a esquerra pel camí que volta el turó de les Tres Creus. El bosc dels costats oest i nord no va rebre pluja àcida i està en bon estat. Trobem grans roques de pissarra.

➤ 8. Hem arribat al cim del turó de les Tres Creus. Les creus commemoren una de les missions catòliques que abans es feien cada deu anys pels pobles de Catalunya. L'any 2002, com que les creus estaven en mal estat, van ser substituïdes per altres de noves. Des d'aquí tenim una visió magnífica de Montmeló i de la part de ponent del Vallès Oriental.

➤ 9. Tornem enrera i ens desplacem per la carena fins al cim del turó Raiguer. Hi trobem un gran dipòsit d'aigua, que es va construir el 2005-6, semi-enterrat per tal de respectar el paisatge del turó. El terreny s'ha repoblat amb espècies boscanes autòctones. Des d'aquí tenim una bona visió dels diferents barris de Montornès i de la part de llevant del Vallès Oriental.

➤ 10. Tornem enrera i baixem per camí que hi ha a l'esquerra, que ens durà prop d'on començava el camí de sorra i al carrer Tres Creus del que hem vingut.

MONTORNÈS NORD

Turó Raiguer

Turó de les Tres Creus

Turó d'en Roina o de can Tacó

Excavacions

CONCENTRACIÓ INDUSTRIAL VALLESANA

Carrer de la Casa Nova

Carrer Tres Creus

Carrer de la Llibertat

Escola Marinada

Plaça de la Pergola

Vial del Nord

Avinguda de Mogent

Pràctica de ruta

Una excursió fotogràfica

Les excavacions arqueològiques del castellum de can Tacó / turó d'en Roïna es fan en campanyes estivals. Durant la resta de l'any, els arqueòlegs estudien i restauren els materials trobats.

Us proposem visitar les excavacions amb una càmera fotogràfica per elaborar un document històric de llarg abast: fotografieu l'estat actual de les excavacions i repetiu-ho en

anys següents, en visites successives al castellum.

Guardeu les fotografies ben datades i, dintre d'uns anys, la sèrie d'imatges il·lustrarà un aspecte important de la història de Montornès.

Ho podreu completar amb fotografies de les peces trobades, de les que ja es guarden al museu de Montmeló i de les que s'aniran trobant en les futures excavacions.

